



جمهوری اسلامی ایران

مدیریت حوزه علمیه قم

رساله علمی سطح سه

نقش ائمه جمعه در ارتقاء فرهنگ دینی جامعه

از منظر امام و رهبری

استاد راهنما: حجت الاسلام و المسلمین سید موسی موسوی

استاد مشاور: حجت الاسلام و المسلمین سید رضا تقوی

محقق: سید محمدرضا طباطبایی نسب

سال تدوین: ۱۳۹۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«تقدیم»

بہ ساحت نورانی و مقدس چہارده معصوم (ع)

و روح پر فتوح امام راحل (ره)

و پدر شهیدم

حجت الاسلام و المسلمین حاج سید حسن طباطبائی نسب

«سپاس»

«الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله»

سپاس خدایی را سزااست که به حقیر، توفیق قلم زدن در مسیرونی راعطافرمود و درود فراوان بر

ارواح پاک انبیاء عظام، به ویژه حضرت ختمی مرتبت، محمد مصطفی و خاندان پاکش (ع).

سلام بر روح پر فطوح بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران، امام خمینی (ره) و شهدای کران قدر انقلاب و

جنگ تحمیلی و سلام بر رهبر معظم انقلاب اسلامی، آیت الله العظمی خامنه ای (مد ظله العالی).

در آغاز این رساله، به مصداق «من لم یسکر المخلوق، لم یسکر الخالق»، بر خویش لازم می دانم، از

زحمات اساتید گرامی که از راهبانی ها و تذکرات مفیدشان استفاده بردم، سپاس گزار می و قدر دانی کنم،

به ویژه از اساتید ارجمند حجت الاسلام والمسلمین سید رضا تقوی ریاست محترم شورای سیاست گذاری ائمه

جمعه کشور و حجت الاسلام والمسلمین سید موسی موسوی تقدیر و تشکر می کنم که بار، نمودهای شفقانه، حقیر را

در تدوین این رساله یاری کردند.

چکیده

فرهنگ دینی که شامل باورهای دینی و اخلاق و قوانین دینی می‌شود در جامعه اسلامی روز به روز باید ارتقاء یابد. ارتقاء و بالا رفتن این فرهنگ توسط سازمان‌ها، نهادها، اشخاص حقیقی و حقوقی در جامعه میسر است. یکی از نهادها و اشخاص حقوقی که می‌تواند در ارتقاء فرهنگ دینی تأثیر به‌سزایی داشته باشد، نهاد امامت جمعه و امام جمعه است. با توجه به اینکه امام جمعه شخصیتی مهم در منطقه خویش محسوب می‌شود، در این زمینه می‌تواند تأثیر به‌سزایی داشته باشد. این تحقیق به دنبال یافتن نقش ائمه‌جمعه در ارتقاء فرهنگ دینی جامعه از منظر امام و رهبری می‌باشد که این نقش مجموعاً در پنج فصل مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل اول این رساله به مفهوم‌شناسی و مبانی تصویری تحقیق اختصاص دارد. در فصل دوم به نقش ائمه‌جمعه در گسترش اعتقادات و باورهای دینی از منظر امام پرداخته‌ایم. در فصل سوم به نقش این اشخاص در گسترش علوم و دانش اشاره شده است. فصل چهارم نیز دربردارنده نقش ائمه‌جمعه در گسترش اخلاقیات در جامعه از نگاه امام و رهبری است و در فصل آخر، نقش ائمه‌جمعه در گسترش سنت‌ها و ارزش‌های دینی از منظر امام و رهبری را مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: امام جمعه، دین، فرهنگ، باور، ارزش دینی، امام خمینی، رهبری.

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	پیشگفتار
۲	مقدمه
۳	بیان مسأله
۳	سؤال اصلی تحقیق
۴	سؤالات فرعی تحقیق
۴	اهداف تحقیق
۴	پیشینه تحقیق
۵	ضرورت تحقیق
۵	روش تحقیق
۶	فصل اول: مفاهیم و کلیات
۷	دین و فرهنگ دینی
۷	«دین» در لغت
۸	دین در اندیشه اسلامی
۱۰	دین در اندیشه غرب
۱۲	«فرهنگ» در لغت
۱۳	فرهنگ در اصطلاح
۱۵	فرهنگ دینی
۱۷	اعتقادات و باورهای دینی
۱۸	الف) مبدأشناسی
۱۹	ب) راهنماشناسی
۲۱	ج) مقصدشناسی
۲۲	جایگاه ائمه جمعه در نظام اسلامی
۲۴	جایگاه ائمه جمعه از نگاه رهبری
۲۹	اخلاق
۳۲	دین و اخلاق
۳۳	ائمه جمعه
۳۳	الف) ائمه - امام
۳۴	ب) جمعه

۳۶	فصل دوم: نقش ائمه جمعه در گسترش اعتقادات و باورهای دینی
۳۷	آگاهی بخشی به مردم در خصوص مبدأشناسی
۳۷	ضرورت شناخت خدا
۳۸	الف) پاسخ به حس حقیقت جویی
۳۸	ب) لزوم شکر منعم
۳۹	ج) دفع ضرر محتمل
۳۹	د) اهمیت و ارزش شناخت خدا
۴۴	هـ) خداشناسی - هدف خلقت
۴۴	و) شناخت خدا - معیار فضیلت
۴۵	تعمیق بینش مردم نسبت به راهنماشناسی
۴۸	تقویت روحیه معادباوری در مردم
۵۲	فصل سوم: نقش ائمه جمعه در گسترش علوم و دانش
۵۳	تشویق جوانان به کتابخوانی
۵۵	ترویج علوم و حیانی در جامعه
۵۷	ترویج بصیرت دینی و آگاهی از مسائل روز
۵۸	فصل چهارم: نقش ائمه جمعه در ارتقاء اخلاقیات در جامعه
۵۹	تعریف اخلاق
۶۰	اخلاق از منظر دین اسلام
۶۲	توصیه به تقوی مهمترین وظیفه اخلاقی ائمه جمعه
۶۳	ترویج اخلاق در اجتماع
۶۴	نهادینه کردن اخلاق توسط ائمه جمعه
۶۵	معرفی نیروی انسانی مقید به رعایت اخلاق و قانون
۶۶	معیارهای ایدئولوژیکی
۶۶	معیارهای زمینه ساز
۶۷	معیارهای تخصصی
۶۷	معیارهای ارزشی - اخلاقی
۷۷	فصل پنجم: نقش ائمه جمعه در گسترش اتحاد و انسجام اسلامی و ملی
۸۲	راهکارهای تقویت وحدت ملی توسط ائمه جمعه
۸۶	اثرات وحدت ملی در نگاه قرآن
۸۶	الف) امنیت و آرامش
۸۷	ب) برجیده شدن زمینه سلطه بیگانگان و استعمارگران
۸۷	ج) حفظ استواری و استحکام

۸۷(د) حفظ قدرت و هیمنه اسلام
۸۸ راهکارهای نیل به اتحاد ملی در قرآن
۸۸ الف) توجه به نقاط مشترک
۸۸ ب) چنگ زدن به ریسمان الهی
۸۹ ج) مراجعه به سنت پیامبر(ص)
۹۰ د) مراجعه به اهل بیت(ع)
۹۰ ه) اصلاح ذات البین
۹۱ و) برنامه‌های صحیح و فراگیر عبادی
۹۲ ز) امر به معروف و نهی از منکر
۹۸ نتیجه‌گیری
۹۹ تقویت نگرش علمی
۱۰۰ توجه به توصیه‌های مقام معظم رهبری
۱۰۰ الف) آگاهی به مسائل روز
۱۰۱ ب) ارتباط مستمر با جوانان
۱۰۳ ج) عدم غفلت از توطئه‌های دشمن
۱۰۵ منابع

پیشگفتار

مقدمه

فرهنگ به عنوان بنیاد اجتماع و هدف والای حرکت‌های انسانی، نماد انسانیت است. با این همه، تنها زمانی می‌توان گفت که فرهنگ، امری مثبت و سازنده و هدف والایی است که دارای ویژگی‌هایی باشد که از مهم‌ترین آنها، بستر مناسب بودن برای تعالی و تکامل بشری است. براین اساس، می‌توان از فرهنگ مثبت و منفی یاد کرد و این‌گونه نیست که هر فرهنگی، ارزشی و مطلوب باشد. همین تفاوت‌های میان فرهنگ‌هاست که مسئله مهم ارتقاء فرهنگی و فرهنگ‌سازی مثبت و ارزشی را در برابر فرهنگ‌های منفی و یا فرهنگ‌سازی‌های منفی و غیرمفید پدید می‌آورد.

هنگامی که از فرهنگ‌سازی سخن به میان می‌آید، چنین برمی‌آید که فقدان این مسئله می‌تواند در جامعه آثار سوئی به جای گذارد که نیازی به عنوان «فرهنگ‌سازی» خود را به عنوان دغدغه بر جامعه و اولیا و مسئولان آن تحمیل کرده است. چنان که از همین اصطلاح می‌توان دغدغه دیگری را نیز شناسایی و ردگیری کرد. به این معنا که یکی از مسایل و مشکلات هر جامعه وجود فرهنگ‌های غلط و نادرست در کنار بی‌فرهنگی گروهی دیگر است. بنابراین، مسئله فرهنگ‌سازی و ارتقاء فرهنگی از دو جهت خود را بر جامعه و مسئولان آن تحمیل می‌کند و به عنوان یک مسئولیت و وظیفه مهم در حوزه جامعه‌پذیری خود را نشان می‌دهد. از جهتی فقدان فرهنگ استفاده از چیزی نیاز به فرهنگ‌سازی را توجیه می‌کند و از سوی دیگر وجود فرهنگی نامناسب، فرهنگ‌سازی مناسب را می‌طلبد.

اینجاست که جامعه نیاز شدید به فرهنگ‌سازی و ارتقاء فرهنگی مثبت و ارزشی را احساس می‌کند. زیرا فرهنگ‌سازی ارزشی نه تنها یک نیاز است، بلکه یک وظیفه انسانی به

عنوان خلیفه الهی در زمین می‌باشد و حتی می‌توان گفت که چنین فرهنگ‌سازی مصداقی از شکرگزاری و دست یابی به راه‌کاری برای شکر نعمت و رهایی از کفران نعمت و پیامدهای زیان‌بار آن است.

بیان مسأله

فرهنگ متشکل از باورها، سنت‌ها، اخلاقیات و علوم است. وقتی عنوان «فرهنگ دینی» مطرح می‌شود یعنی عناصر فوق‌بایستی نگاه دینی داشته باشند. البته گستره فرهنگی دینی محدود به ادیان الهی نمی‌شود، بلکه ادیان و نحله‌هایی که ادعای دین‌مداری دارند، هرکدام برای خود دارای فرهنگ خاصی هستند و افراد مختلفی در به وجود آمدن این فرهنگ در جوامع مختلف دخالت دارند. آنچه در این تحقیق مد نظر است، فرهنگ دینی از نگاه اسلام شیعی است. به وجودآورنده این فرهنگ حضرات معصومین (ع) و بزرگانی هستند که ادامه‌دهنده راه ایشان (ع) می‌باشند.

جایگاه ائمه‌جمعه به عنوان یکی از افرادی که در تبیین و ارتقاء فرهنگی دینی نقش مؤثری دارند و بررسی نقش بی‌بدیل این گروه از نظر امام و رهبری و اقداماتی که با استفاده از توانایی‌های آنان می‌تواند به ثمر برسد، موضوعی است که بنا داریم در این تحقیق به آن بپردازیم.

سؤال اصلی تحقیق

سؤال اصلی این تحقیق این است: «نقش ائمه‌جمعه در ارتقاء فرهنگ دینی در جامعه از منظر امام و رهبری چیست؟»

سؤالات فرعی تحقیق

این تحقیق به دنبال جواب برای پنج سؤال فرعی است که عبارتند از:

- ۱- مفهوم فرهنگ و فرهنگ دینی و عناصر تشکیل‌دهنده آن چیست؟
- ۲- از منظر امام و رهبری ائمه‌جمعه در ارتقاء باورهای مردم چه نقشی دارند؟
- ۳- ائمه‌جمعه از منظر امام و رهبری در ارتقاء دانش و علوم چه نقشی دارند؟
- ۴- نقش ائمه‌جمعه در ارتقاء اخلاقیات دینی در جامعه از منظر امام و رهبری چیست؟
- ۵- نقش ائمه‌جمعه در گسترش سنت‌ها و ارزش‌های دینی از دیدگاه امام و رهبری چیست؟

اهداف تحقیق

هدف از این تحقیق بررسی نقش ائمه‌جمعه در ارتقاء فرهنگی دینی از منظر امام و رهبری و ارائه نتایج علمی یافت‌شده به جامعه دینی و ائمه محترم جمعه می‌باشد تا ایشان بتوانند در راستای منویات حضرت امام و مقام معظم رهبری حرکت کنند و نظرات ایشان را در جامعه پیاده‌سازی نمایند.

پیشینه تحقیق

در خصوص ائمه‌جمعه و نهاد امامت جمعه از دیدگاه امام و رهبری و به صورت مستقل، معاونت فرهنگی شورای محترم سیاست‌گذاری ائمه‌جمعه کتاب‌هایی همچون «شیوه‌های جذب مردم به نماز جمعه»، «نماز جمعه، نماد همبستگی»، «نماز جمعه محور اتحاد و انسجام»، «امام جمعه موفق» و کتاب‌هایی تحت عنوان «سلسله مباحث پژوهش پیرامون نماز جمعه» نوشته شده است. همچنین مقاله «نقش ائمه جمعه در مواجهه با منکرات» نوشته حمید آقایی منتشر شده در نشریه «منشور» شماره ۱۴۶ مرداد ۱۳۸۶ صص ۱۵-۱۰ و «مقاله نقش ائمه جمعه و جماعات در توسعه ملی» تألیف احمد جعفری چمازکتی منتشر شده در نشریه «اطلاعات» به

تاریخ ۲۹ مهر ۱۳۷۴ ص ۶ و کتاب مجموعه مقالات همایش «نقش روحانیت و مراجع معظم تقلید در دفاع مقدس (۱۳۸۷: قم)» با عنوان «برداشت‌هایی از سیره اخلاقی دفاعی امام خمینی(ره) و ائمه‌جمعه در دفاع مقدس» منتشر شده توسط شرکت چاپ و نشر بین‌الملل برخی از تلاش‌هایی است که در این زمینه انجام شده است. ولی این تحقیق از جهتی با این پژوهش‌ها متفاوت است. اولاً؛ متمرکز به نظرات امام راحل و مقام معظم رهبری است. ثانیاً؛ صرفاً در خصوص نقش ائمه‌جمعه در ارتقاء فرهنگ دینی از منظر این دو بزرگوار قلم زده شده است.

ضرورت تحقیق

با توجه به تهاجم فرهنگی و مورد هجومه واقع شدن فرهنگ دینی، نیروهای تاثیرگذار باید برای ارتقاء فرهنگ دینی در جامعه تلاش کنند. یکی از عناصر تاثیرگذار در این زمینه ائمه‌جمعه می‌باشند که به نظر می‌رسد نقش ایشان در این پدیده از سایر افراد بیشتر است. لذا ضروری است که نقش ایشان از نگاه بزرگانی چون امام و رهبری بررسی شود تا نقاط قوت و ضعف احتمالی آشکار گردد و در نهایت به تقویت نقاط قوت و برطرف کردن نقاط ضعف پرداخته شود.

روش تحقیق

نوع تحقیق علمی - کاربردی است که با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از فیش برداری کتابخانه‌ای انجام شده است. گردآوری اطلاعات غالباً از اسناد نوشتاری صورت پذیرفته و در مواردی از نرم‌افزارهای علمی و فضا‌های مجازی نیز مطالبی اخذ شده است.